

ANKARAD, 2021; 2(4): 297-318	ankaradergisi06@gmail.com
e-ISSN: 2717-9052	DOI:10.53838/ankarad.944517

Araştırma Makalesi

EVRENOS BEY VAKIFLARININ XVIII. YÜZYIL BAŞINDA SELANİK ŞER'İYYE SİCİLLERİNE YANSIMASI

Bahadır BAKKALOĞLU*

Öz: Selanik şehri tarih boyunca Anadolu coğrafyasından Avrupa'ya açılan önemli bir nokta olmuştur. İlk defa 1387 yılında ancak kesin olarak 1430 yılında Osmanlıların şehri fethetmesi ile birlikte de Osmanlı Devleti'nin Balkanlara ve Avrupa'ya açılan kapısı niteliğini kazanmıştır. 26 Ekim 1912'de Osmanlı Devleti'nin elinden çıkmasına kadar 482 sene Osmanlı hâkimiyetinde kalmış ve devletin en önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Selanik'in Türk toprağı haline gelmesi sürecinde Osmanlı ordusunun en önemli unsurlarından biri olan akıncıların rolü büyüktür. Osmanlı ordusu ile birlikte birçok savaşlara katılan Gazi Evrenos Bey de, bugün Batı Trakya olarak tabir edilen topraklarda büyük fetihler gerçekleştirmiştir. Bu başarılarının mükâfati olarak Gümülcine'den Yenice-i Vardar'a kadar olan topraklar kendisine mülk ya da dirlik olarak verilmiştir. Evrenos Bey, kendisine verilen bu topraklar üzerinde bir vakıf kurmuş ve ardından gelen çocukları tarafından kurulan başka vakıflar ile birlikte Yenice-i Vardar'dan Gümülcine'ye kadar olan topraklarda büyük bir vakıf teşkilatı ortaya çıkmıştır. Şüphesiz bu teşkilat Yunanistan coğrafyasının Türkleşmesinde ve Osmanlıların bölgede uzun süre kalıcı olmasında büyük önem taşımaktadır. Çalışmamızda Evrenos Bey vakıflarının 18.yüzyılın başında Selanik şer'iyeye sicilleri ve arşiv belgelerine yansımalarından örnekler gösterilmiş, vakfın sınırları hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Selanik, Şer'iyeye Sicili, Vakıf, Evrenos Bey, Balkan, 18.yüzyıl.

* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, E-mail: bahadirkalkaloglu06@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3028-8001

REFLECTION OF EVRENOS BEY FOUNDATIONS ON SHER'I REGISTER OF THESSALONIKI IN THE EARLY 18TH CENTURY

Abstract: Throughout history, the city of Thessaloniki has been an important point opening to Europe from the Anatolian geography. For the first time in 1387, but definitely after the Ottomans conquered the city in 1430, it became the gateway of the Ottoman Empire to the Balkans and Europe. It remained under Ottoman rule for 482 years until the Ottoman Empire fell from it on 26 October 1912 and became one of the most important centers of the state. The raiders, one of the most important elements of the Ottoman army, had a great role in making Thessaloniki a Turkish land. Among these raiders, Gazi Evrenos Bey was undoubtedly the most striking name. Evrenos Bey, who participated in many wars with the Ottoman army, made great conquests in the lands called Western Thrace today. As the reward of these achievements, the lands from Komotini (Gümülcine) to Giannitsa (Yenice-i Vardar) were given to him as property or timar. Evrenos Bey established a foundation on these lands given to him, and a large foundation organization emerged in the lands from Yenice-i Vardar to Komotini to get his with other foundations established by his children. Undoubtedly, this organization is of great importance in terms of Turkification of Greek geography and the long stay of the Ottomans in the region. In our study, examples of the reflections of Evrenos Bey foundations on the Thessaloniki Kadi registers and archive documents were shown and we tried to give information about the borders of the foundation.

Key Words: Ottoman, Thessaloniki, Sher'i Register, Foundations, Evrenos Bey, Balkan, 18th Century.

Extended Abstract: The foundation system left its mark on the social, cultural and economic life of the Turkish world, especially during the Seljuks and Ottoman Empire periods after the adoption of Islam. Especially the Sultans, grand viziers, statesmen and wealthy people had foundations built according to their power. The Ottoman State attached great importance to keeping the foundations alive. The foundations that built and managed a large part of the public elements were not public institutions, but private institutions that took on public duties and performed services for common use.

The socio-cultural services of foundations; especially from the 19th century onwards, include the building of mosques (which was used not only as a place of worship, but also as an educational institution and places where Muslims socialized and did their work), primary schools, madrasahs, dar al-hadith etc. establishment of educational institutions, feeding, dressing and treating the helpless, meeting the damages caused by natural disasters and fires, paying the debts of those convicted of debt, giving dowry to orphan

girls, giving clothes to old villagers, building ships for castles and fortifications or navy, equipment of soldiers, funerals of the poor and orphans, to give water and food to the animals and to pay the debts of people, especially avarız. We can see services such as the establishment of "Avarız foundations" or "money foundations". The city of Thessaloniki hosted many foundations as it was the gateway of the Ottomans to the Balkans. One of the biggest and most important of these foundations is Gazi Evrenos Bey foundation.

The father of Evrenos Bey, one of the first raiders of the Ottoman Empire, was Isa Bey, who was nicknamed "Prangi". Isa Bey participated in the conquest of Rumelia with Gazi Süleyman Pasha and was martyred in the vicinity of Radovishte during a raid. Evrenos Bey, who played an important role in the conquest of the Balkans since the period of Süleyman Pasha, continued his conquests with Prince Murad after the death of Süleyman Pasha in 1359. He conquered Edirne during the reign of Sultan Murad I (1361), and then gained a great success in the Battle of the Serbian Sındık in 1364. In addition, Evrenos Bey was personally present in the Kosovo War of 1389 and helped the Ottoman army. Evrenos Bey resided first in Komotini, then Serez and finally Yenice-i Vardar in the places he conquered. He died here in November 1417 at the age of more than 100 years and was buried in the tomb he had built.

After the conquest of Thessaloniki, the boundaries of the foundation, founded by Gazi Evrenos Bey, who took Yenice-i Vardar as his center and established a large foundation here, extended to wide geographies over the years. While the foundations of Gazi Evrenos Bey were mentioned in previous studies, only these lands were taken as a basis and the lands in other towns subject to this foundation were not evaluated. Thessaloniki Sharia Registry offers us this opportunity.

A document dated 2 December 1696 gives us clues about the boundaries of the foundation. As stated in the aforementioned document, we can determine that there is a vineyard land on the Gazi Evrenos Bey foundation's land in Ayvatlı village, which is subordinate to the Langaza District. We see that a dhimmi named Nikola veled-i Yankula, one of the villagers of Langaza District, who owns this vineyard, sold his two-decare vineyard to Hacı Ali for 970 coins.

Again, in a document dated 1765, a person named Süleyman said that Ahmed Bey, the trustee of the Evrenos Bey foundation, had damaged his lands and begged the sultan to rectify this situation. However, the sultan decided in favor of Ahmed Bey. This document clearly shows us that the influence of the Evrenos Bey family continues unabated.

Foundations also provide employment opportunities to many people, who have struggled to work in these foundations. In a document dated July 4, 1702, we witness the struggle of Ahmed, who has been a clerk for ten years at the Gazi Evrenos Bey foundation in Yenice-i Vardar, with a daily wage of 20 akçe. We see that a person named Seyyid Ömer tried to take the post of clerk from Ahmed by saying "it is *my right*", and then Ahmed wanted to consolidate his duty by asking the sultan for a new berat.

At the same time, being the director of the foundation was as important as working in the foundation. In this context, the trustees of the foundations were also involved in these struggles, but the sultan had the last word on the issues that reached the center. This desire for the trusteeship of the foundation sometimes brought the grandchildren of Evrenos Bey against each other. In the petition of Süleyman Bey and Mustafa Bey, dated January 30, 1705, they stated that the trusteeship of Gazi Evrenos Bey foundations was given to Yusuf Bey even though they had their own rights, but they wanted the trust to be taken from Yusuf Bey and given to them on the grounds that Yusuf Bey could not manage the foundation and harmed the foundation. While presenting these claims, they stated that Yusuf Bey had betrayed the foundation. However, these efforts were inconclusive and the duty of trustee continued in the hands of Yusuf Bey.

As we can see in the documents we examined, it would not be wrong to say that the trustees of the foundation are loyal to their families and proud of their lineage. So much so that in the signatures they put under their petitions, we see that sometimes they only write their names, and sometimes they use the word "al-Evrenos" almost like a surname. We can understand more clearly that these people knew how important it was for them to be descended from Gazi Evrenos Bey, with the following statements in a document that has survived:

" From the son of our grandfather, the deceased and afflicted Gâzî Evrenos Bey, to whom we are trustees of the affiliation foundations in Yenice-i Vardar as a result of marriage and constitutionalism..."

As far as we can determine from 1696 to approximately 1750, it is seen that 7 different people were appointed as trustees of Evrenos family foundations. We can say that Süleyman Bey and Mehmed Bey were the people who served as the trustees the most, although their duties were interrupted in some periods.

Giriş

Vakıf sistemi, İslâmiyet'in kabulünden sonra özellikle Selçuklular ve Osmanlı Devleti döneminde Türk dünyasının sosyal, kültürel ve ekonomik hayatına damgasını vurmuştur. Başta Padişahlar olmak üzere sadrazamlar, devlet adamları ve varlıklı kişiler güçlerine göre vakıflar yaptırmışlardır.

Osmanlı Devleti oluşturulan vakıfları ayakta tutmaya büyük önem vermiştir¹. Kamu öğelerinin büyük bir kısmını inşa eden ve yöneten vakıflar kamu kuruluşları değil, kamusal görev üstlenmiş ve ortak kullanıma yönelik hizmetleri yerine getiren özel kurumlardır².

Vakıflar, iktisâdî, sosyo-kültürel ve idari-siyasi alanda hizmetler vermektedirler. Ticaret yollarında hanların, kervansarayların kurulması, tüccarın ve yolcunun yol güvenliğinin sağlanması, şehirlerde fakirlerin parasız yıkandıkları hamamların yapılması, yol, kaldırım ve köprülerin yapımı; özel olarak tutulan kandilciler sayesinde sokakların aydınlatılması, bekçilerin ücretlerinin karşılanması, hastanelerin kurulması ve insanların ücretsiz şekilde tedavi edilmesi vakıfların iktisâdî görevleridir³.

Vakıfların sosyo-kültürel hizmetleri içinde; özellikle XVIII. yüzyıldan itibaren camilerin bina edilmesi (ki sadece bir ibadet yeri olarak değil, eğitim-öğretim kurumu olarak ve Müslümanların sosyalleştiği, işlerini gördükleri yerler olarak kullanılmıştır), sıbyan mektepleri, medreseler, darü'l-hadis vb. eğitim kurumlarının kurulması, acizlerin doyurulup giydirilmesi ve tedavi ettirilmesi, doğal afetlerin ve yangınların verdiği zararların karşılanması, borçtan mahkum olanların borçlarının ödenmesi, öksüz kızlara çeyiz verilmesi, yaşlı köylülere elbise verilmesi, kale ve istihkamlara veya donanmaya gemi yapılması, askerin donanımı, fakirlerin ve kimsesizlerin cenazelerinin kaldırılması, hayvanlara su ve yiyecek verilmesi ve insanların özellikle avarız borçlarının ödenmesi adına "Avarız vakıfları" yada "para vakıflarının" kurulması gibi hizmetleri görebilmektiriz⁴.

Ayrıca, orduyu beslemek, adaleti sağlamak, emniyet ve asayiş korumak, eğitim, ulaşım hizmetleri, şehirlerde imar faaliyetlerine yardımcı olmak, insanların huzur ve refahını sağlamak da vakıfların idari-siyasi hizmetlerindedir⁵. Selanik şehri de Osmanlıların Balkanlara açılan kapısı konumunda olmasından dolayı bir çok vakfa ev sahipliği yapmıştır. Bu vakıfların en büyük ve önemlilerinden biri de Gazi Evrenos Bey vakıflarıdır.

¹ Mehmet Bayartan, "Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, c. 10/sayı 1 (2008), s. 159.

² M. Maurice Cerasi, *Osmanlı Kenti - Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi*, çev. Aslı Ataöv, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1999, s. 75.

³ Bayartan, a.g.m., s. 162.

⁴ Furuzan Selçuk, "Vakıflar (Başlangıçtan 18. Yüzyıla Kadar)", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 6, Yıl: 1965, s. 22-23.; H. Veli Aydın, "Selanik'te 18. Yüzyılın İlk Yarısında Para Vakıfları ve Kredi İşlemleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIX/1, 2014, ss.87-106; Mehmet İpşirli, "Avârız Vakfı", *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 4, İstanbul 1991, ss.109; Bayartan, a.g.m., s. 168.

⁵ Bayartan, a.g.m., s. 169-171.

Osmanlı'nın ilk akıncılarından olan Evrenos Bey'in babası "Prangı" lakabı ile anılan İsa Bey'dir⁶. İsa Bey, Gazi Süleyman Paşa ile birlikte Rumeli'nin fethine katılmış ve bir akın sırasında Radovişte civarında şehit düşmüştür⁷. Süleyman Paşa döneminden itibaren Balkanların fethinde önemli bir rol oynamaya başlayan Evrenos Bey, 1359'da Süleyman Paşa'nın vefatı üzerine Şehzade Murad ile birlikte fetihlere devam etmiştir. Sultan I. Murad zamanında Edirne'nin fethinde bulunmuş (1361) ve ardından 1364 yılındaki Sırp Sındığı Savaşı'nda büyük başarılar göstermiştir. Ayrıca Evrenos Bey, 1389 Kosova Savaşı'nda da bizzat bulunmuş ve Osmanlı ordusuna yardımcı olmuştur⁸. Evrenos Bey, fethettiği yerlerden önce Gümölcine, daha sonra Serez ve son olarak da Yenice-i Vardar'da ikamet etmiştir. Kasım 1417'de 100'ü aşkın yaşında burada vefat etmiş ve yaptırmış olduğu türbeye defnedilmiştir⁹.

Evrenos Bey'in fethettiği topraklar kendisine mülk ya da dirlik olarak verilmiştir. I. Murad döneminde Osmanlı Devleti'nin en büyük timar sahiplerinden birisi olmuştur. 1386 yılında I. Murad'ın Evrenos Bey'e gönderdiği mektuptan anlaşıldığı üzere Evrenos Bey'in bu tarihten itibaren vakıf sahibi olduğu görülmektedir¹⁰. Evrenos Bey'in kurduğu vakıf, daha sonraları oğullarının da kurdukları vakıflar eklenerek oldukça geniş sınırlara yayılmıştır. XIX. yüzyılın sonunda Yunanistan'da Evrenos Bey ailesine ve vakıflarına ait 92 köyün yaklaşık yarım milyon dönümlük bir alana ulaştığı görülmektedir¹¹.

Selanik'in fethinden sonra Yenice-i Vardar'ı kendine merkez olarak alan ve burada büyük bir vakıf kuran Gazi Evrenos Bey'in kurduğu vakfın sınırları yıllar içinde geniş coğrafyalara uzanmıştır. Daha evvelki çalışmalarda Gazi Evrenos Bey'in vakıflarından bahsedilirken sadece bu topraklar baz alınmış ve bu vakfa tabi olan başka kazalardaki topraklar pek değerlendirilmemiştir. Selanik Şer'iyeye Sicilleri bizlere bu imkanı sunmaktadır.

⁶Fahamettin Başar, "Evrenosoğulları", *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 11, İstanbul 1995, s. 539.

⁷Levent Kayapınar, "Osmanlı Uç Beyi Evrenos Bey Ailesinin Menşei, Yunanistan Coğrafyasındaki Faaliyetleri ve Eserleri", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 1/Sayı 8 (2004), s. 135.

⁸ Başar, a.g.m., s. 540.

⁹Ayşegül Çalı, "Akıncı Beyi Evrenos Bey'e Ait Mülkname:The Conveyance of Raider Ewrenos Beg", *OTAM*, Sayı 20 (2006), s. 62.

¹⁰Mehmet İnbacı, "Sultan I. Murad'ın Evrenos Bey'e Mektubu", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 17 (2001), s. 225; Çalı, a.g.m., s. 66.

¹¹ Kayapınar, a.g.m., s. 141.

XVIII. yüzyılın başında Selanik Kazası'nda Gazi Evrenos Bey vakıflarının izini sürerken 2 Aralık 1696 tarihli bir belge¹² bizlere vakfın sınırları konusunda ipuçları vermektedir. Söz konusu belgede belirtildiği üzere Langaza Nahiyesi'ne tabi Ayvatlı karyesinde Gazi Evrenos Bey vakfı arazisinde bir bağ arazisinin olduğunu tespit edebilmekteyiz. Bu bağ arazisini elinde bulunduran yine Langaza Nâhiyesi karyelerinden Dermil ahalisinden Nikola veled-i Yankula adlı zimmînin iki dönümlük bağını Hacı Ali adlı kişiye 970 akçeye sattığını görmekteyiz. Belgede bağ arazisinin sınırları "...Ayvatlı karyesi kurbunda vâkı ' merhum Gâzî Evrenos arazisinde bir taraftan Franko bağı ve bir taraftan Kumar bağı ve bir taraftan Godroz bağı ve bir taraftan tâbi'-i mezbûr bağı ile mahdûd..." şeklinde tanımlanmaktadır. "Tâbi'-i mezbûr bağı" şeklinde belirtilen arazi, muhtemelen daha evvelki belgelerde Ayvatlı karyesi sınırlarında olduğu söylenen bağ arazisi olmalıdır.

Çalışmamızın kaynaklarından bir diğerini oluşturan "8 Numaralı Selanik şer'iyeye Sicili"¹³nde de Ayvatlı karyesinde bulunan bağlar hakkında bilgiler görebilmekteyiz. Kasım 1701 tarihli belgede¹⁴Ayvatlı karyesinde Bağlıca isimli mezrada bulunduğu belirtilen bu bağların 7 seneden beri ölçülmediği, bu nedenle düzenin bozulup vergi gelirlerinin kesintiye uğradığı belirtilmiştir. Karye ahalsinin, bağlarını yetkililere kayıt ettirirlerken kendi hesaplarına göre, daha az vergi ödemek için eksik kaydettirdiklerinin anlaşılması üzerine bölgeye merkezden iki uzman gönderilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda bu bağların hacminin; terzi arşınıyla 55 zira, meta arşınıyla 45 ağaçlık bir alanı kapsadığı tespit edilmiştir. Ahalinin vermekle yükümlü olduğu vergiler de bu bilgiler doğrultusunda yeniden hesaplanmış ve doğabilecek usulsüzlüklerin önüne geçilmek istenmiştir.

¹²Makedonya Tarih Arşivi, 1 Numaralı Selanik şer'iyeye Sicili, 64/2.

¹³Bahadır Bakkaloğlu, H.1112-1114 [M.1700-1702] Tarihli 8 Numaralı Selanik şer'iyeye Sicili (Metin ve Değerlendirmesi), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2018.

¹⁴ Bakkaloğlu., a.g.t., s.266.

Harita 1: Langaza - Yenice-i Vardar - Ayvatlı ve Dermil'i Gösterir Harita

Yine aynı sicilde bulunan başka bir belgede¹⁵ Görde karyesinin bu mezranın sınırları içinde bulunduğu, burada ziraat eden Ahmed Efendi'nin bu mezrayı vakıf mütevellisi İsmail Çelebi'den 30 kuruş karşılığı bir seneliğine iltizama aldığı belirtilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'nde rastladığımız 24 Ekim 1765 tarihli belgede¹⁶ bizlere bu bağların hâlâ mevcudiyetini ve önemini koruduğunu göstermektedir. Belgede İstabl-ı Amire'ye tabi has topraklardan olan Selanik korusu mülhakatından yaylak ve kışlakların bir bölümünde Süleyman adlı bir kişiye izin verildiği görülmektedir. Ancak Süleyman adlı bu şahsın arzuhalinde Bağlıca karyesi ve çevresinde 200 seneden beri mülknâme sahibi olan Gazi Evrenos Bey vakfının mütevellisi Ahmed Bey tarafından karye reayasının bu topraklara gönderildiği, buradan meşe ve kütük toplanarak kendi arazisine zarar verdikleri belirtilmiştir. Süleyman adlı bu kişinin arzuhalinde belirttiği önemli noktalardan birisi de bu ailenin çok güçlü ve zengin olmasından dolayı kendileriyle başa çıkamadığı, bu topraklar için mülknâme alırken nüfuzlarını kullanıp haksız yere Bağlıca karyesi ve civarını Defterhane'de kendi mülklerine kaydettirdiklerini iddia etmesidir. Arzuhalinde padişaha "...*ecdâd-ı 'izâmlarınız ruhuyçün halime merhamet buyrula.*" diyerek yalvaran bu zat, mülknâmeye kaydedilen ve harap olduklarını belirttiği bu toprakların kendisine verilmesini talep etmiştir. Ancak dönemin padişahı Sultan III.

¹⁵ Bakkaloğlu, a.g.t., s. 382.

¹⁶ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi(Bundan sonra COA şeklinde kısaltılacaktır),C. ML. 622/25629.

Mustafa tarafından bu talep karşılık bulmamış ve o ana değin nasıl zabt edilmişe, yine aynı şekilde zabt olunması gerektiği belirtilmiştir. Bu belge bizlere Evrenos Bey ailesinin nüfuzunun hiş azalmadan devam ettiğini ağık bir şekilde göstermektedir.

Osmanlı Devleti büyüyen topraklarını koruyabilmek için Rumeli fatihlerine kayd-ı hayat şartıyla timarlar vermiştir. Verilen bu timarların mâlikâne şeklinde evlatlarına geçirebilmeleri için dönemin sultanından temlikname almaları şarttı. Her padişah değiştiğinde de hüccet veya mülknâmelerin yenilenmesi gerekmektedir.¹⁷ Bu mülknâmelerin verildiği fatihlerden birisi de Evrenos Bey'di. İlk olarak I. Murad tarafından kendisine bir mülknâme verilen Evrenos Bey'in vefatından sonra da aileye, farklı dönemlerde yeni mülknâmeler tevcih edilmiştir. Belgede geçen "...mezbûrun mülknâme ve vakfiyyesi bu def'a Defterhane'ye müceddeden bu vechle kayd olunmuştur..." ibaresi muhtemelen Süleyman adlı bu kişinin, Sultan III. Mustafa'nın tahta çıkış tarihi olan 1757 ila 1765 yılları arasında verilen yeni bir mülknâmeden bahsettiğini göstermektedir.

Selanik şer'iyeye Sicilleri'nde Evrenos Bey vakfının izlerini sürmeye devam ederken 8 numaralı sicilde karşımıza çıkan bir başka belgede vakfa ait Vardar-ı Kebir'de bulunan İnehor karyesinde yaylak ve kışlaklar olduğunu görmekteyiz. 10 Nisan 1701 tarihli belgede¹⁸ Bazargah Nahiyesi'nde bulunan Anastas Manastırı rahiplerinin, kırk altı seneden beri tasarrufu ellerinde olan bu yaylak ve kışlağın tekrardan kendilerine verilmesini ve hayvanlarını otlatmak istediklerini görmekteyiz. Vakıf mütevellileri tarafından kendilerine verilen temessük ile bu amaçlarına ulaşmışlardır. Ancak nahiyeye sakinlerinden bazı kişiler bu durumu engellemek istemişlerdir. Yaşanan bu olayı Müslüman-gayrimüslim çatışması olarak değerlendirmenin yanlış olduğu, sadece kişisel olarak değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Nitekim Dersaadet'ten yollanan ferman ile bu kişilerin müdahalelerinin sona erdirilmesi ve rahiplerin ellerinde bulundurdukları tapu temessükleri doğrultusunda özgürce hareket etmelerinin sağlanması emredilmiştir.

Yine 8 numaralı sicilde Gazi Evrenos Bey vakfına ait toprakların iltizam verilmesine dair bir belge görmekteyiz. Başlangıcı XV. yüzyıl başlarına dayanan iltizam usulünde, mülkiyeti devlete veya bir vakfa ait toprakların vergi gelirlerinin özel şahıslara belli bir meblağ karşılığında kiralanmıřtır¹⁹. Nitekim 28 Mart 1702 tarihli belgede²⁰ Gazi Evrenos Bey vakfı kuralarından Langaza Nahiyesi'ne bağlı Kamara ve Avrat Hisarı Nahiyesi'ne bağlı Göl

¹⁷ Çalı, a.g.m., s. 64.

¹⁸ Bakkaloğlu, a.g.t., s. 121.

¹⁹ Mehmet Genç, "İltizam", *Türkiye Diyanet İşlam Ansiklopedisi*, c. 22, İstanbul 2000, s. 155.

²⁰ Bakkaloğlu, s. 322.

Obası ve Akça Kilise karyelerinin 1702 senesi a'şâr-ı şer'iyeye ve rüsûm-ı örfîyyelerinin toplatılması işinin vakıf mütevellisi olan Yusuf Evrenos Bey tarafından Yenice-i Vardar sakinlerinden Hacı Şaban Ağa'ya 119 kuruşa iltizam edildiği belirtilmektedir. Bu belgede atlanılmaması gereken bir diğer husus ise vakfın sınırları hakkında bizlere verdiği bilgilerdir. Daha önceki belgelerde bahsettiğimiz Langaza Nahiyesi'ndeki karyelere ek olarak bu belgede ilk defa Avrat Hisarı ismini duymak vakfın geniş coğrafyalara yayıldığına bir göstergesi durumundadır.

Gazi Evrenos Bey vakfına ait topraklar geniş arazilere yayılmış ve vergi gelirleri de aynı oranda yüksek meblağları ihtiva etmektedir. Bu toprakları da iltizam edebilmek için mültezimliğe talip olanlar yüksek meblağlar vermişlerdir. 1700 senesinde Muhzırbaşı Mehmed Ağa adlı talip, Vardar-ı Sagir nahiyesine bağlı Gardabor adlı karyenin gelirlerini iltizam edebilmek için 30 bin akçe vermiştir²¹. Yine aynı sene içerisinde vakıf mütevellileri Süleyman Bey ve Mehmed Bey Langaza nahiyesine bağlı Dermil karyesini "*şevketlü biraderimiz*" olarak bahsettikleri Mustafa Ağa'ya 54 bin akçeye iltizam etmişlerdir²². Bu iki kayda baktığımızda vakıf arazilerinin ne denli değerli olduklarını anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Evrenos Bey soyundan gelen kişilerin de mültezimliğe talip olduklarını görebilmekteyiz.

Vakıflar birçok alanda devletin işlerini kolaylaştırmış, idarî, siyâsî ve sosyo-kültürel alanlarda birçok hizmetlerde bulunmuşlardır. Vakfa ait yerlerde birçok han—ve kervansarayın kurulması, fakirlerin parasız yıkandıkları hamamların, yolların ve köprülerin yapılmış olması, yeni medreselerin ve camilerin inşa edilmesi birçok kişiye de iş kapısı açmış ve halk arasındaki önemi oldukça artmıştır. Gazi Evrenos Bey'in ve evlatlarının kurduğu vakıflar da bu anlamda oldukça önemlidir. Elimizde bulunan belgelere baktığımızda Evrenos Bey vakfına ait imarette görevli kişilerin, ellerinde olan görevlerini korumak istediklerini ve bu görevlere talip olan başka kişilerle girdikleri mücadeleleri görmekteyiz. Bu bağlamda 8 numaralı sicilde 6 Temmuz 1702 tarihli bir beratta²³ Gazi Evrenos Bey vakfında günlük 20 akçe ile duagû²⁴ vazifesinde bulunan eş-Şeyh Abdullah'ın elinde bulunan beratını 1699 senesi Safer ayında yenilettiğini ve bu ücretini vakıf mahsulünden olmak üzere vakıf mütevellilerinden alması gerektiği şeklinde talimat verildiğini görmekteyiz.

İnsanların vakıflarda görev alabilmek için ne kadar uğraştığı, vakıflarda görev alanların da bu görevlerini korumak adına nasıl mücadeleler içine

²¹ Makedonya Tarih Arşivi, 7 Numaralı Selanik Şer'iyeye Sicili, 84/2.

²² Makedonya Tarih Arşivi, 7 Numaralı Selanik Şer'iyeye Sicili, 124/2.

²³ Bakkaloğlu, a.g.t., s. 420.

²⁴ *Duâgû*: Resmî işlere ait toplantılarda dua edenler hakkında kullanılan bir tabirdir.

girdikleri belgelere net bir şekilde yansımtır. 4 Temmuz 1702 tarihli bir belgede²⁵ Yenice-i Vardar'da bulunan Gazi Evrenos Bey vakfında günlük 20 akçelik ücretle on seneden beri kâtip olan Ahmed'in görevini koruma mücadelesine şahitlik etmekteyiz. Seyyid Ömer adlı bir kişinin "*berât ettirdim*" diyerek kâtiplik görevini Ahmed'ten almaya çalıştığını, bunun üzerine Ahmed'in padişahtan yeni bir berat isteyerek görevini sağlamlaştırmak istediğini görüyoruz. Osmanlı bürokrasisindeki işlerin yürütülmesinde en önemli rol kâtiplerindi. Devlet yazışmaları bunların elinden çıktığı ve devletin her türlü sırrına vâkıf oldukları için kâtiplik mesleğine büyük önem verilirdi. Yavuz Sultan Selim zamanında, çavuşlarla kâtiplerin arasında teşrifatta kimin önde olacağı konusundaki bir meselede padişah, kâtiplerin "eşrâr-ı saltanat" olması hasebiyle daha önde gelmesi gerektiği yönünde karar vermiştir.²⁶ şüphesiz merkez teşkilatında katiplere verilen bu önem, taşrada da katipliğin müteber bir meslek olarak görülmesini sağlamıştır. Bu nedenle belgede bahsi geçen Ahmed Bey'in görevini muhafaza etmek istemesindeki çabalarının ne denli haklı olduğunu göstermektedir.

4 Temmuz 1742 tarihli bir başka belgede²⁷ ise Yenice-i Vardar'da bulunan Barak Bey Camii'nde 4 akçe vazife ile sermahfil²⁸ ve Barak Bey türbesinde 1 akçe ile cüzhan olan Ahmed'in vefat etmesinden sonra bu görevlerin kardeşi İbrahim'e verildiği belirtilmiştir. Ancak vakıf mütevellilerinin araya girmesi sonucu görevinden uzaklaştırılan İbrahim'in yerine, için ehli olmamasına ve görevi hak etmemesine rağmen bu görevler diğer kardeşi Hasan'a verilmiştir. Bunun üzerine İbrahim tarafından yazılan arzuahlden sonra, bu görevler Hasan'dan alınıp tekrar İbrahim'e berat ile tevcih edilmiştir.

Görüldüğü üzere bu mücadelelere vakıf mütevellileri de dahil olmuş, ancak merkeze kadar ulaşan konularda son sözü padişah söylemiştir. Vakıf mütevellilerinden bahsetmişken, çalışmamızın kaynaklarını oluştıran Selanik şer'iyye Sicilleri ve Devlet Arşivleri'nden temin ettiğimiz belgelerde mütevellilerin de izlerini sürebilmekteyiz. Heath Lowry'nin eserinde bahsettiği üzere Gazi Evrenos Bey'in yedi oğlunun beşinin (Hacı Barak Bey, Beğe Bey, Süleyman Bey, Hacı İsa Bey ve Yakup Bey) soyları sona

²⁵COA, İE.EV. 33-3805.

²⁶Erhan Afyoncu - Recep Ahıskalı, "Kâtip", *Türkiye Diyanet İşlam Ansiklopedisi*, c. 25, İstanbul 2002, s. 53.

²⁷COA, C.EV. 140-6964.

²⁸*Sermahfil*: Müezzin başının yardımcısı. Camilerde vakfedenin şartı olarak okunacak cüzleri, temcit vb. nin okunuşunu yöneten kimse.

erdüğinden mütevellilik görevinin İki Yürekli Ali Bey veya Hızırşah Beğ'in soyundan gelenlerden yürütüldüğü tahmin edilmektedir²⁹.

Bu dönemde Evrenos Bey ailesi üyelerinin Evrenos Bey'den ve evlatlarından kalan vakıflara karşı büyük bir ilgisi olduğunu görmekteyiz. Öyle ki 8 Şubat 1701 tarihli belgede³⁰ o zamanın ortak mütevellileri olan Yusuf Bey ve Süleyman Bey'in arzları üzerine, Evrenos Bey'in oğullarından Musa Bey'in Gümülcine'de Şabcılar köyünde bulunan camisinin tevliyetini aileden olmayan Ahmed adında birine verdiği belirtilmiştir. Bu kişinin vakfa zarar verdiği ve böyle giderse caminin yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya kalacağı anlatılarak, Şabcılar köyündeki camii vakıflarının tevliyetinin yine Gazi Evrenos Bey'in torunlarından Mustafa Bey'e verilmesini arz ettiklerini görmekteyiz. Bu arzın sonucunda tevliyet Ahmed'ten alınarak Mustafa Bey'e verilmiştir. Ancak vakıf mütevelliliğine olan bu istek kimi zaman Evrenos Bey'in torunlarını karşı karşıya getirmiştir. 30 Ocak 1705 tarihli³¹ Süleyman Bey ve Mustafa Bey'in arzuhallerinde, Gazi Evrenos Bey vakıflarının mütevelliliğinin kendi hakları olmasına rağmen Yusuf Bey'e verildiğini, ancak Yusuf Bey'in vakfı idare edemediği ve vakfa zarar verdiği gerekçesiyle tevliyetin Yusuf Bey'den alınarak kendilerine verilmesini istediklerini görmekteyiz. Öyle ki bu iddialarını sunarken Yusuf Bey'in vakfa şer'an hıyanet ettiğini belirtmişlerdir. Ancak bu çabaları sonuçsuz kalmış ve mütevellilik vazifesi Yusuf Bey'in elinde devam etmiştir

Vakıflara müteveli atanırken ilk olarak vakfedenin iradesi esas alınmaktadır. Şayet vakfeden böyle bir vasiyette bulunmadıysa, irade hâkime geçerdi. Müteveli tayin edilecek kişilerin reşit, adil, emin ve tecrübeli olması esastır. Vakıf işlerini yönetenlerin öncelikli amacı vakfın lehine işler yapmaktır. Kurallara uygun hareket eden müteveli kendi isteği dışında tevliyetinden uzaklaştırılamazdı. Şayet vakfa zarar veren işler yaparsa, geçerli sebep olmaksızın vakıf malını kiraya verirse, gelirleri vakfın şartlarına aykırı biçimde kendi işlerine sarf ederse sultanın emriyle görevinden azledilir ve yerine uygun bir müteveli tayin edilirdi³². 1700 yılında sicillere yansıyan bir olayda, Göl, Maliça, Gölge ve Söğütlü nahiyeleri câbileri, vakıf mütevellileri Süleyman ve Mehmed Beyler ile vekil olarak tayin edilen Zeynelabidin Bey'den davacı olmuşlardır. İddialarında câbisi oldukları topraklardan elde ettikleri rüsûm ve a'sâr gelirlerinin vakıf mütevellisi Süleyman Bey ve vekil Zeynelabidin Bey tarafından kendi masrafları için harcandığını, başkalarına

²⁹Heath W. Lowry-İsmail E. Erünsal, *Yenice-i Vardar'lı Evrenos Hanedanı: Notlar ve Belgeler*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s.38.

³⁰COA, C.EV. 463-23404.

³¹COA, AE. SAMD. III, 190-18352.

³²Nazif Öztürk, "Müteveli", *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 32, İstanbul, 2006, s. 217-219.

emanet edildiğini veya satıldığını ifade ederek vakfa hıyanet içinde oldukları belirtilmiştir. Bu iddialar üzerine Süleyman Bey'in ve Zeynelabidin Bey'in savunmalarının yetersiz kalması üzerine bu iki kişi buldukları görevlerden men edilmiştir³³.

7 Nisan 1708 tarihli Yenice-i Vardar Kadısı Mehmed Efendi'nin yazdığı ilamda³⁴ Gazi Evrenos Bey'in Selanik'te bulunan vakfının mütevellileri olan İskender Bey ve Süleyman Bey'in ellerinde buldukları görevi iyi idare edemediklerini belirtilmiştir. İmaretlerinin çalışmaz oldukları, vakıf çalışanlarının ücretlerinin ödenmediği, vakıf topraklarının mahsullerinin daha evvelden kendileri tarafından toplandığı halde bir süredir başka kişilere iltizâm edildiği ve toplanan hasılatı ise kendi masraflarına harcadıklarının tespit edildiği bildirilmektedir. Yenice-i Vardar Kadısı Mehmed Efendi, İskender Bey'in ve Süleyman Bey'in hıyanet içinde olup, vakfa sadık, iffetli, salih ve dindar bir kişinin atanması gerektiğini belirtmiştir. Bunun üzerine dönemin padişahı III. Ahmed adı geçen mütevellileri görevlerinden ihraç etmiş ve yerlerine Mustafa ve Ali Beyleri ortak olarak mütevellî tayin etmiştir.

İncelediğimiz belgelerde gördüğümüz üzere vakıf mütevellilerinin ailelerine bağlı ve soylarıyla gurur duyduklarını söylemek yanlış olmaz. Öyle ki arzuhallerinin altına attıkları imzalarda kimi zaman sadece adlarını yazarken, kimi zaman da adeta bir soyadı gibi "el-Evrenos" kelimesini kullandıklarını görmekteyiz. Bu kişilerin Gazi Evrenos Bey'in soyundan gelmenin kendileri için ne kadar önemli olduğunu bildiklerini günümüze ulaşan bir belgede³⁵ geçen şu ifadelerle daha net anlamaktayız:

"Yenice-i Vardar'da vâkı' hâliyə evlâdiyyet ve meşrûtiyyet üzere ber-vech-i iştirâk evkâfına mütevellî olduğumuz dedemiz merhûm ve mağfûr-leh Gâzî Evrenos Bey evlâdından..."

1696'dan başlayarak yaklaşık 1750 tarihine kadar geçen sürede tespit edebildiğimiz kadarıyla 7 farklı kişinin Evrenos ailesi vakıflarına mütevellî olarak tayin edildiği görülmektedir. Bunlardan Süleyman Bey ve Mehmed Bey'in bazı dönemlerde bu vazifeleri sekteye uğrasa da en çok süre mütevellîlik yapan kişiler olduğunu söyleyebiliriz. Aşağıdaki tabloda yıllara göre vakıf mütevellîlerinin listesi verilmiştir.

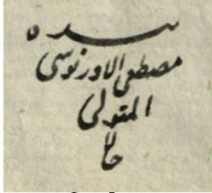
MÜTEVELLİ	TARİH
Bende-i Mustafa el-Evrenos el-Mütevellî	1699
Bende-i Mehmed el-Evrenos el-Mütevellî	1699

³³ Makedonya Tarih Arşivi, 6 Numaralı Selanik Şer'iyye Sicili, 88/3.

³⁴COA, İE.EV. 50-5511.

³⁵COA, C.EV. 463-23404.

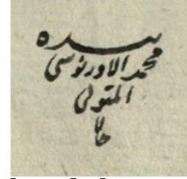
Bende-i Süleyman el-Evrenos	1700
Bende-i Yusuf el-Evrenos el-Mütevelli	1702
Bende-i İskender el-Mütevelli	1706
Bende-i Süleyman el-Mütevelli	1706
Mustafa Bey	1708
Ali Bey	1708
Süleyman el-Mütevelli	1724
Mehmed el-Mütevelli	1730
Bende-i Hüseyin el-Mütevelli	1748

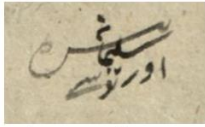
Mustafa el-Evrenos

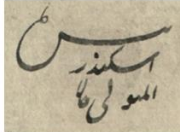
Yusuf el-Evrenos

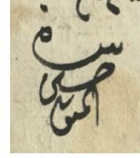
Mehmed el-Evrenos

Süleyman el-Evrenos

İskender el-Mütevelli

Hüseyin el-Mütevelli

* Ali Bey'in imzası belgelerde bulunmamaktadır.

* İsmail Bey'in imzası belgelerde bulunmamaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak *Hacı ve Gazi Evrenos Bey*'in kurduğu vakfın XVIII. yüzyılda da hâlâ gücünü korumakta olduğunu söyleyebiliriz. Gazi Evrenos Bey'in kurduğu vakıf Batı Trakya ve Kuzey Yunanistan'da geniş topraklar içinde faaliyetini yüzyıllar boyunca sürdürmüştür. Çalışmanın temelini oluşturan kaynaklara baktığımızda batıda Yenice-i Vardar'dan başlayan doğuda Gümölcine'ye, güneyde Karaferye'den kuzeyde Avrat Hisarı'na kadar ulaşan topraklar ile alakalı davaların Selanik Şer'iyeye Sicillerine yansıdığını görmekteyiz. Bir çok insan bu vakıf topraklarında mültezim olabilmek için veya vakıfta görevli olabilmek için uğraşlar vermiştir.

Yine bu sicillerde Evrenos Bey torunları arasındaki iktidar mücadelesine de şahitlik edebilmekteyiz. Yıllar içerisinde vakfa hıyanet ettiklerini

Bakkaloğlu, B. (2021). Evrenos Bey Vakıflarının XVIII. Yüzyıl Başında Selanik Şer'iyeye Sicillerine Yansımaları. ANKARAD, 2(4), 297-318.

düşüncesiyle bir çok mütevellî hakkında iddialarda bulunulmuş ve kimi zaman bazı mütevellîler bu görevlerinden el çektiler ve zorunda kalmıştır. Bütün bu gayretlerin tek amacı ise Evrenos Bey vakıflarının devamlılığının sağlanması ve vakfî ayakta tutabilmektir. Öyle ki vakıf 1912 yılında Selanik'in Osmanlılar elinden çıkmasına kadar varlığını devam ettirmiştir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Yunanistan Selanik Makedonya Tarih Arşivi, *1 - 6 - 7 Numaralı Selanik Şer'iyeye Sicilleri*

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi,

----- C. ML (Cevdet - Maliye)

----- C.EV. (Cevdet - Evkaf)

----- AE. SAMD. III, (Ali Emiri - Üçüncü Ahmed)

----- İE.EV. (İbnülemin - Vakıf)

Kitap ve Makaleler

AFYONCU, Erhan-AHISKALI, Recep, "Kâtip", *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 25, İstanbul 2002, ss. 53-55.

AYDIN, H. Veli, "Selanik'te 18. Yüzyılın İlk Yarısında Para Vakıfları ve Kredi İşlemleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIX/1, 2014, ss. 87-106.

BAKKALOĞLU, Bahadır, "*H.1112-1114 [M.1700-1702] Tarihli 8 Numaralı Selanik Şer'iyeye Sicili (Metin ve Değerlendirmesi)*", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2018.

BAŞAR, Fahmettin, "Evrenosoğulları", *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 11, İstanbul 1995, ss. 539-541.

BAYARTAN, Mehmet, "Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler", *Osmanlı Bilim Araştırmaları*, c. 10/sayı 1 (2008), ss. 157-174.

CERASİ, M. Maurice (1999), *Osmanlı Kenti - Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi*, çev. Aslı Ataöv, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

ÇALI, Ayşegül, "Akıncı Beyi Evrenos Bey'e Ait Mülkname: The Conveyance of Raider Evrenos Beg", *OTAM*, sayı 20 (2006), ss. 59-79.

GENÇ, Mehmet, "İltizam", *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 22, İstanbul 2000, ss. 154-158.

İNBAŞI, Mehmet, "Sultan I. Murad'ın Evrenos Bey'e Mektubu", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 17 (Erzurum, 2001), ss. 222 - 236.

İPŞİRLİ, Mehmet, "Avârız Vakfı", *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 4, İstanbul 1991, ss. 109.

KAYAPINAR, Levent, "Osmanlı Uç Beyi Evrenos Bey Ailesinin Menşei, Yunanistan Coğrafyasındaki Faaliyetleri ve Eserleri", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 1/sayı 8 (2004), ss. 133-142.

LOWRY, Heath W. - İsmail Erünsal, *Yenice-i Vardar'lı Evrenos Hanedanı: Notlar ve Belgeler*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

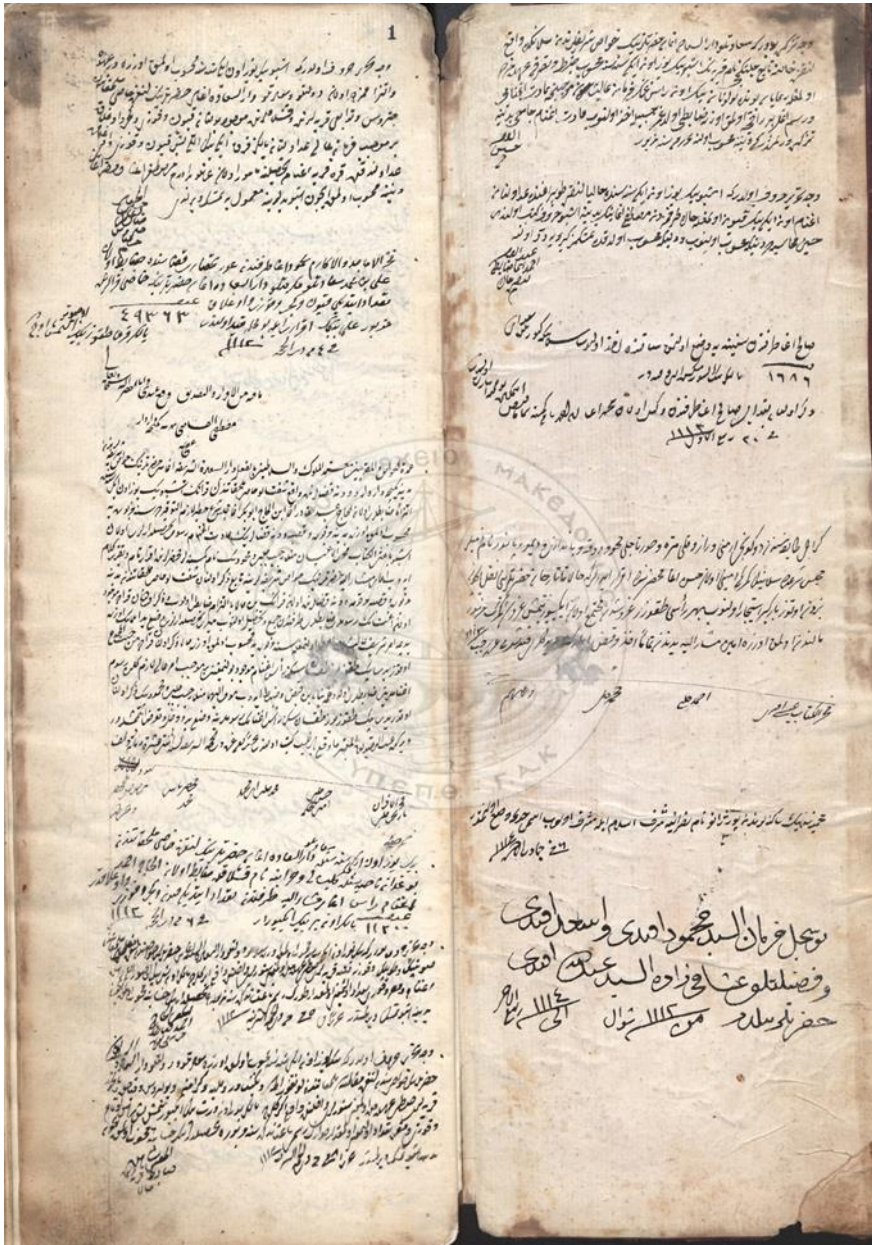
ÖZTÜRK, Nazif, "Mütevellî", *Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt 32, İstanbul 2006, ss. 217-220.

Bakkaloğlu, B. (2021). Evrenos Bey Vakıflarının XVIII. Yüzyıl Başında Selanik Şer'iyye Sicillerine Yansıması. ANKARAD, 2(4), 297-318.

SELÇUK, Furuzan, "Vakıflar (Başlangıçtan 18. Yüzyıla Kadar)", *Vakıflar Dergisi*, sayı 6 (1965), ss. 21-29.

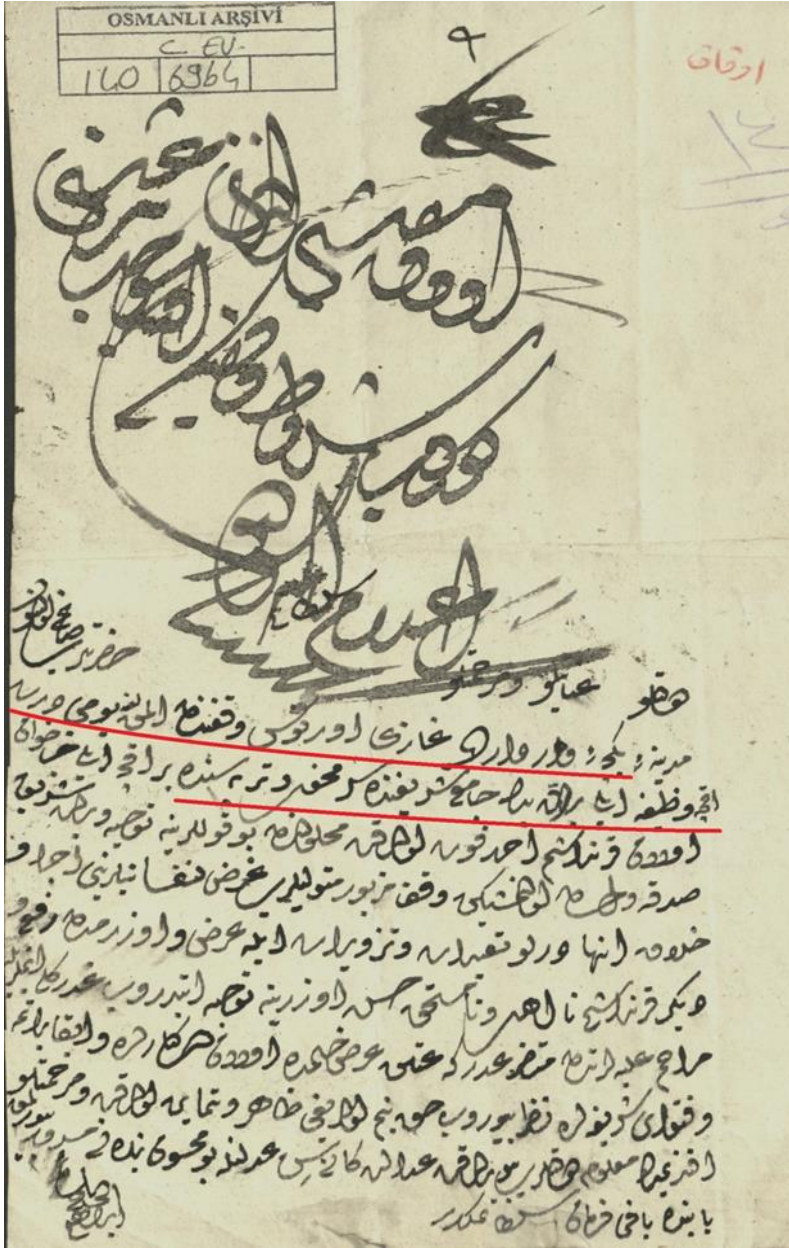
Ek 1: 8 Numaralı Selanik şer'iyye Sicili'nin dıştan görünümü.

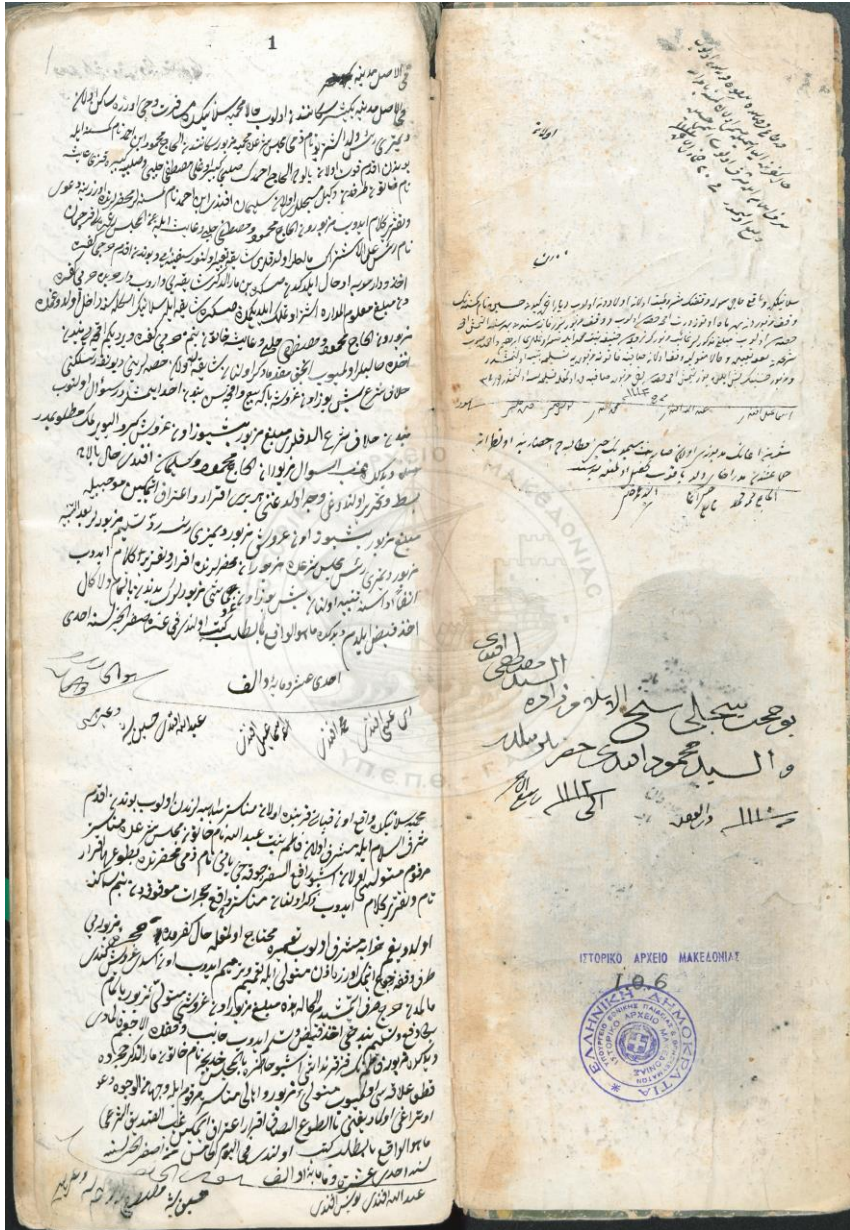
Ek 2: 8 Numaralı Selanik Şer'iyye Sicili'nin ilk sayfaları.

153
حرمه و سیدتانیک مصفا فائزہ لفقہنا حاحیہ فی تابع در حید نام قرہ انا السیدہ متفقو لہ اولہ بقولہ
نام دخی محفل قصاص اسرار فاع المکتب جہا علی بن حسن مکتبہ محفل قرہ افراد نور کلام ہدیہ سید مکتبہ
منسکہ اولیہ زبیر زبیر تابع ابوالہ نام قرہ زبیرہ واقع در حرم غار اور نورس از فی شہرہ طرہ
زلفو باغ و در طرہ فاع در طرہ ان خود ز باغی در طرہ ان تابع زبیر باغ ابو حرمہ جہا
ابا دو غم کو دی سید باغ زبیر جہا علی مکتبہ سید طفقو زبیر شہرہ طرہ جہا ابی قریب
بیع مکتبہ صحیح شہر علیہ بیع و غنیکہ و سلم ابو مکتبہ اولیہ جہا نور زبیرہ شہرہ اولیہ سلم و سلم
رفیول ابید کبندہ ہر سلم شہرہ اولیہ سلم زبیر سید طفقو زبیر شہرہ طرہ جہا علی مکتبہ جہا علی
رفیول ابید کبندہ ہر سلم شہرہ اولیہ سلم زبیر سید طفقو زبیر شہرہ طرہ جہا علی مکتبہ جہا علی
و بر کس غلہ فیصلہ اولیہ سلم شہرہ اولیہ سلم زبیر سید طفقو زبیر شہرہ طرہ جہا علی مکتبہ جہا علی
مکتبہ جہا علی مکتبہ جہا علی مکتبہ جہا علی مکتبہ جہا علی مکتبہ جہا علی مکتبہ جہا علی مکتبہ جہا علی
مکتبہ جہا علی مکتبہ جہا علی مکتبہ جہا علی مکتبہ جہا علی مکتبہ جہا علی مکتبہ جہا علی مکتبہ جہا علی

Ek 3: 1 Numaralı Selanik Şer'iyye Sicili'nde bulunan Gazi Evrenos Bey vakıflarına dair belge.

Ek 4: Yenice-i Vardar'da bulunan Evrenos Bey vakfına ait Barak Bey Camii'ne dair belge.

Ek 5: 6 Numaralı Selanik Şer'iyye Sicilinin ilk sayfaları